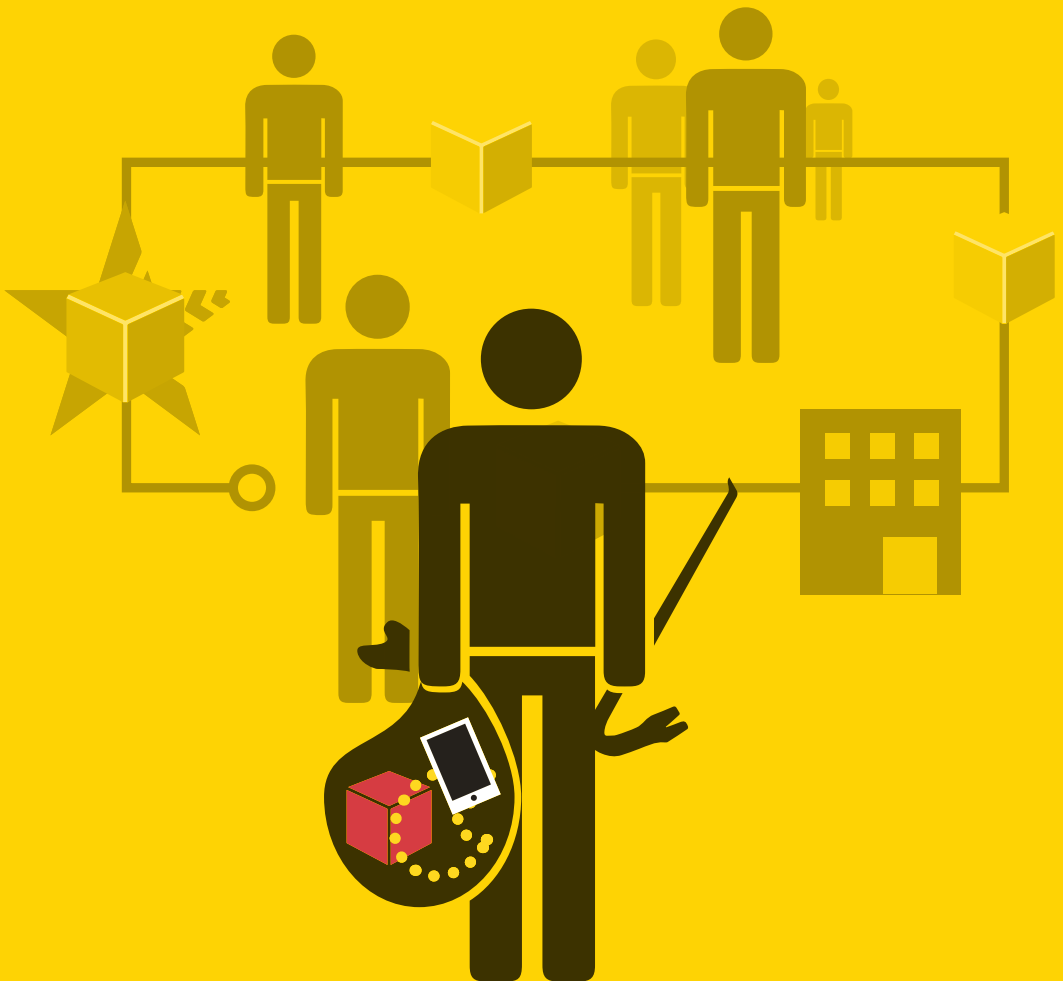

Focus op heling

samenvatting en conclusies

Henk Ferwerda
Tom van Ham
Lieselot Scholten
Donald Jager

Beke *reeks*

In opdracht van

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Omslagontwerp en opmaak

Marcel Grotens

Samenvatting uit:

Focus op heling

Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling

Henk Ferwerda, Tom van Ham, Lieselot Scholten en Donald Jager

Samenvatting en conclusies

In dit rapport staat het fenomeen heling centraal. Er is onderzocht hoe de helingmarkt functioneert en wat het beleid tegen en de gevolgen van heling zijn. We geven hier een samenvatting van het onderzoek en beantwoorden daarbij de door de opdrachtgever – het WODC – geformuleerde onderzoeksvragen. Deze vragen vloeien voort uit de navolgende doelstelling van het onderzoek: *‘Geef een beeld van het functioneren van de helingmarkt van goederen, breng daarbij in kaart wat het beleid en de instrumenten zijn om heling aan te pakken, geef een beeld van de gevolgen van heling voor het bedrijfsleven en de burger en ga op zoek naar aanknopingspunten om heling in de toekomst terug te dringen.’*

Een multibronnenonderzoek

Om de doelstelling van het onderzoek te kunnen verwezenlijken, zijn verschillende bronnen geraadpleegd. Naast het raadplegen van literatuur en beleidsdocumenten is er gebruikgemaakt van diverse bestaande bronnen c.q. registraties. Hieronder vallen cijfermatige registraties, maar ook dossierinformatie over opsporingsonderzoeken van de politie, het Digitaal Opkopers Register (DOR), trimesterrapportages, informatie van het Openbaar Ministerie (OM) en van de drie Reclasseringsorganisaties (3RO). Er is daarnaast veel informatie ‘in het veld’ verzameld. Dat deden we door 62 deskundigen met betrekking tot het thema heling in interviews en expertbijeenkomsten te bevragen en gesprekken te voeren met 21 helers. Tot slot is er in samenwerking met Intomart GfK een vragenlijst uitgezet die door 3.053 respondenten van 15 jaar en ouder is ingevuld. We noemen dit het burgerpanel.

Kenmerken van en ontwikkelingen op de helingmarkt

In deze paragraaf schetsen we eerst een beeld van de omvang van heling om vervolgens in te gaan op het type goederen dat geheel wordt, de kenmerken en werk-

wijzen van de helers en de ontwikkelingen die er zijn geweest sinds het vorige landelijke onderzoek naar heling uit 2007.

Heling is verborgen en lijkt een slachtofferloos delict

Het is belangrijk om te beseffen dat heling niet kan plaatsvinden zonder dat er een ander (vermogens)delict – zoals diefstal, inbraak, straatroof of overval – aan vooraf gaat. Er zijn bronnen die aangeven dat 80 procent van alle diefstallen en inbraken plaatsvindt om de gestolen goederen vervolgens door te verkopen. Dit impliceert dat er zonder helers veel minder stellers zouden zijn, waarmee de aanpak van heling ook prioriteit zou moeten krijgen. Afgaande op het aantal van bijna 554.000 door de politie geregistreerde diefstallen, verduisteringen en inbraken in 2015 is het jaargemiddelde van circa 12.000 registraties van heling in de afgelopen vijf jaar aan de lage kant. Dit lijkt erop te duiden dat veel van de gevallen van heling niet ter kennis van de politie komen. Ook uit ons burgerpanel kunnen we afleiden dat het *dark number* voor heling groot is want drie procent van de Nederlanders van 15 jaar en ouder – ruim 422.000 personen – geeft aan zich wel eens schuldig gemaakt te hebben aan heling. Heling is, zo weten we uit de geraadpleegde bronnen, een veel voorkomend verborgen delict dat slachtofferloos lijkt. Wellicht dat er daardoor – onder andere binnen de opsporing – weinig aandacht voor is.

Courante goederen zijn populair onder helers

Heling draait om goederen die gestolen worden bij particulieren, bedrijven of instellingen. Deze goederen hebben een aantal overeenkomsten. Ze zijn ten eerste eenvoudig te verbergen en gemakkelijk te vervoeren en te stelen. Verder zijn het goederen met een hoge waarde die relatief snel en eenvoudig te verkopen zijn en waar mensen plezier aan kunnen beleven c.q. waar vraag naar is. Op basis van een analyse op ruim 43.000 goederen die in de afgelopen vijf jaar in helingzaken door de politie zijn geregistreerd, blijkt dat 79 procent kan worden aangemerkt als uniek en 21 procent als niet-uniek. Unieke goederen – zoals een auto of GSM – hebben een serienummer of andere specifieke kenmerken die het identificeren ervan goed mogelijk maken. Meer dan de helft van de geregistreerde geheelde goederen (52%) bestaat uit (onderdelen van) voertuigen, waarbinnen fietsen, personen- en bestelauto's en brom- en snorfietsen de grootste subcategorieën vormen. Op plaats twee en drie (beiden 7%) van door de politie geregistreerde geheelde goederen staan geluids- en beeldapparatuur – vooral communicatieapparatuur – en gereedschap. De bronnen die we buiten de politie raadpleegden delen voornoemde top 3, maar wijzen erop dat de politie maar een klein deel van wat er daadwerkelijk geheeld wordt registreert. Drogisterij- en supermarktartikelen afkomstig van georganiseerde diefstal – waaronder ladingdiefstal – worden onder het mom van een opkopers- of faillisse-

mentspartij aangeboden op (tweedehands) markten, in cafés en in woonwijken. Dit onttrekt zich (grotendeels) aan het zicht van de politie. Experts wijzen verder op de populariteit van E-bikes, radio-navigatie-systemen, sieraden en goud in het heling-circuit. Leden van ons burgerpanel die zich wel eens schuldig hebben gemaakt aan heling, geven aan vooral mobiele telefoons en audiovisuele apparatuur te (ver)kopen.

Waarom deze goederen?

De populariteit van de genoemde goederen heeft allereerst te maken met de lagere prijs die voor het goed betaald moet worden. ‘*We zijn Nederlander*’ of zoals een respondent het verwoordt: ‘...*in feite ben je met heling goedkoper uit.*’ Uit gesprekken met respondenten blijkt dat dit al gauw 50 procent of meer ten opzichte van de nieuwwaarde kan schelen. Ook het gemak om gestolen goederen te kopen via internet of op andere (tweedehands) markten, of het gemak en de veiligheid om gestolen goederen binnen het bekende sociale netwerk van bijvoorbeeld een wijk of buurt te kopen, speelt een belangrijke rol. Ten derde is er de relatief lage gepercipieerde pakkans. In het burgerpanel schat 70 tot 80 procent van de respondenten – afhankelijk van het goed – de pakkans als klein tot zeer klein. Tot slot is er in de optiek van diverse experts een te geringe aandacht voor heling bij politie en justitie. De helers die wij gesproken hebben zien heling ook als een tamelijk risicoloos delict.

Helers, wie zijn het?

Op basis van politiecijfers en informatie van de reclassering over aangehouden helers zijn de volgende kenmerken van helers te geven. Het betreft daarbij waarschijnlijk informatie over helers met een ‘zwaarder’ profiel in vergelijking met helers uit het burgerpanel. Ongeveer negen van de tien helers is een man met een gemiddelde leeftijd van 30 jaar. Bij aangehouden helers zijn meerdere leefgebieden – zoals opleiding, inkomen, drug- en alcoholgebruik, delictgeschiedenis, contacten in het criminele circuit, denkpatroon en houding – een criminogene factor. In de praktijk betekent dit dat sprake is van (meervoudige) psychosociale problematiek. Dit beeld wordt ook bevestigd in de interviews met gewoontehelers; de groep die zich regelmatig schuldig maakt aan heling en meestal goederen doorverkoopt. Op basis van het burgerpanel blijkt dat veel burgers (meer dan 400.000 duizend Nederlanders van 15 jaar en ouder) zich incidenteel schuldig maken aan heling en zich hier vaak ook bewust van zijn (schuldheling). Deze consumenten – zo hoorden we ook in interviews – zoeken en kopen op markten of via het internet spullen waarvan ze afgaande op de (te lage) prijs redelijkerwijs (zouden moeten) weten of kunnen vermoeden dat het goed ‘niet eerlijk’ verkregen is.

Met voorgaande typering van helers hebben we de eerste groep helers – *de particulieren* – getypeerd. Deze groep particulieren bestaat enerzijds uit gewone burgers

die gestolen goederen kopen. Zij maken incidenteel gebruik van de gelegenheid die zich voordoet om tegen een lagere prijs een goed dat zij willen hebben aan te schaffen. Het spreekwoord ‘de gelegenheid maakt de dief’ is bij uitstek van toepassing op deze groep, waarbij het opvalt dat deze burgers de ernst van het delict bagateliseren. Anderzijds gaat het om personen die frequenter in beeld komen vanwege vermogenscriminaliteit. De laatste groep personen maakt zich blijkens opsporingsonderzoeken (ook) schuldig aan het stelen en doorverkopen van gestolen goederen. Het betreft dan meer- en veelplegers, jongeren die behoren tot een problematische jeugdgroep, maar ook verslaafden en dak- en thuislozen.

Een tweede categorie helers wordt gevormd door de *reguliere handelsorganisaties*, waaronder garages en autosloperijen in de voertuigbranche en opkopers van tweedehands goederen. Opvallend is dat deze bedrijven nauwelijks voorkomen in de politieregistraties. In een periode van vijf jaar betreft het slechts 67 van dergelijk niet-natuurlijke personen die betrokken zijn bij of verdacht worden van een helingdelict. Deze aantallen staan in schril contrast met de informatie die wij van experts kregen. Zij maakten veelvuldig melding van heling door opkopers van tweedehands goederen, goudopkopers die met hun ‘pop-up winkels’ tamelijk ongrijpbaar zijn en garagebedrijven die bij reparaties gebruikmaken van gestolen onderdelen of het omkatten/klonen van auto’s faciliteren.

Over de derde categorie – *de criminele organisaties* – is het minst bekend in de registraties. Met veel moeite – omdat er weinig opsporingsonderzoeken naar heling worden uitgevoerd – is zicht verkregen op zeven min of meer recente opsporingsonderzoeken aangaande heling. Samen met een heranalyse van zeven opsporingsonderzoeken die zich richten op georganiseerde voertuigcriminaliteit en diverse interviews met experts, komt een beeld naar voren van georganiseerde groepen (mobiel banditisme) die nationaal maar ook internationaal georiënteerd zijn. Zij houden zich bezig met de georganiseerde diefstal, het omkatten en de doorverkoop van auto’s en auto-onderdelen, fietsen, E-bikes, melkpoeder (voor Azië), parfums en andere cosmetica, koper en andere metalen. Ook is gewezen op georganiseerde ladingdiefstallen waarbij grote partijen courante goederen worden ontvreemd die vervolgens in zowel Nederland als het buitenland weer aan de man worden gebracht. Tot slot zien we relaties tussen heling en (malafide) ondernemingen en ondernemers, waardoor er ook sprake is van een verwevenheid tussen onder- en bovenwereld.

Markten voor heling en modus operandi van helers

De plaatsen waar heling voorkomt – de markten – zijn min of meer te koppelen aan de verschillende typen daders. Er is een onderscheid te maken naar lokale en digitale markten en naar het binnen- en buitenland.

Bij lokale markten gaat het om (informele) handel in de woonwijk, op het schoolplein, (zwarte) markten en in cafés, specifieke eethuizen en self-storage bedrijven waarvandaan gestolen spullen worden aangeboden voor de verkoop. Verder kan het gaan om opkopers, ‘pop-up markten’ in winkelcentra en hotels waar vooral goud en sieraden worden verhandeld. Tot slot maken ook reguliere handelsondernemingen deel uit van de lokale markt. Uit gesprekken met helers blijkt ook dat veel verhandeld wordt binnen veilige sociale netwerken in wijken of buurten. Veilig omdat men elkaar kent en vertrouwt; via dit sociale netwerk komen vraag en aanbod van gestolen goederen binnen een welhaast tweede economie bij elkaar. Vanuit dergelijke sociale netwerken lopen er ook lijnen naar georganiseerde vormen van heling. Zo worden grote aantallen fietsen en E-bikes op bestelling gestolen. Deze worden door tussenhelers opgekocht om vervolgens via georganiseerde groepen naar het buitenland te verdwijnen.

Bij digitale markten gaat het om de grote en bekende tweedehands verkoopsites op het internet, maar ook om Whatsapp-groepen (vooral jongeren en in wijken) en ontelbare koophoekjes (‘Yardsale’) op Facebook.

Bij de georganiseerde vormen van heling gaan goederen – ook vanuit het buitenland – naar markten in ons land, maar ook vanuit ons land naar het buitenland. Zo gaan auto’s momenteel bijvoorbeeld naar Oost-Europa en Azië, dure horloges naar Zweden, melkpoeder naar China, Noorwegen en Dubai, radio-navigatiesystemen naar Litouwen, Engeland en China en (elektrische) fietsen naar Polen. Kortom, heling is een sterk vraaggestuurd delict en daarmee ook dynamisch.

Nederland is ook aantrekkelijk als markt voor het buitenland, zo blijkt. Het gaat dan bijvoorbeeld om partijen elektronica of drogisterijartikelen afkomstig van ladingdiefstallen of partijen nieuwe – via frauduleuze handelingen verkregen – mobiele telefoons, die in postpakketten naar ons land worden gestuurd en hier op tweedehands markten worden verkocht.

Ontwikkelingen in de laatste tien jaar

In 2007 werd het laatste landelijke onderzoek naar heling uitgevoerd, waardoor het mogelijk is om ontwikkelingen c.q. veranderingen in de afgelopen tien jaar in beeld te brengen. Wij signaleren er vier. Allereerst heeft de digitale wereld via bijvoorbeeld verkoopsites en sociale media (Whatsapp en Facebook) een groot bereik en populariteit. Dit heeft geresulteerd in een nieuwe infrastructuur waarbinnen goederen (illegaal) verhandeld kunnen worden. Dit betekent dat heling in de digitale wereld behoorlijk in de luwte gedijt. De tweede ontwikkeling is dat er een koppeling is tussen lokale markten – veilige sociale netwerken in wijken waar goederen van eigenaar wisselen – en meer georganiseerde vormen van heling. Ten derde is de gelegenheid om te helen niet alleen online maar ook offline toegenomen. Er is bijvoorbeeld – mede onder invloed van de economische recessie – een markt gekomen

voor ketens van opkopers voor allerhande tweedehands goederen en ook pop-up stores die goud en sieraden opkopen hebben aan terrein gewonnen. Tot slot lijkt heling – door de uitbreiding van de Europese Unie (EU) – een sterker internationaal en georganiseerd karakter te hebben gekregen. Onder andere het mobiel banditisme speelt hierop in, zeker waar het gaat om dure en courante goederen.

Vanuit de gelegenheidstheorie (toegenomen bereik en gelegenheid) en de rationele keuze theorie (lage pakkans en hoge opbrengsten) gecombineerd met een geringe aandacht vanuit de opsporing (waardoor er weinig barrières worden opgeworpen) zijn bovengenoemde ontwikkelingen goed te verklaren.

Waar zit de blinde vlek voor de politie?

Ervan uitgaande dat veel goederen die van diefstal afkomstig zijn in het helingcircuit belanden, kan geconstateerd worden dat de politie – afgaande op het relatief kleine aantal van ongeveer 12.000 helingzaken per jaar – meer niet dan wel ziet. Ook uit het burgerpanel blijkt dat heling door grote aantallen burgers eigenlijk als relatief onschuldig wordt gezien, waarbij het eigenbelang prevaleert (goederen tegen een lagere prijs verkrijgen). Uit gesprekken met helers wordt duidelijk dat er sociale netwerken zijn waar de koop en verkoop van gestolen goederen betrekkelijk normaal is.

Uit politieregistraties blijkt verder dat de politie nauwelijks zicht heeft op heling via digitale markten. Volgens de vertegenwoordigers van tweedehands verkoopsites is dit logisch omdat klanten altijd tevreden zijn. Zij hebben een goed immers voor een relatief laag bedrag kunnen kopen, en zullen dan ook geen melding doen. Voor deze websites is oplichting – waarbij kopers de gekochte goederen uiteindelijk niet geleverd krijgen – een veel groter probleem.

Het feit dat heling een slachtofferloos delict lijkt, maakt dat er van heling nauwelijks aangifte wordt gedaan. Experts wijzen erop dat aan de aanpak van heling en dan vooral de opsporing ervan regelmatig een te lage prioriteit wordt gegeven. Op zich is dit vreemd, omdat helers met hun vraag naar gestolen goederen de plegers van diefstal en High Impact Crimes blijven voeden. Het geringe aantal opsporingsonderzoeken naar heling is illustratief voor de geringe aandacht en prioriteit. Hierdoor mag verwacht worden dat er voor de politie ook een flinke blinde vlek is als het gaat om de internationaal georiënteerde en georganiseerde vormen van heling.

Maatregelen, gevolgen en gepercipieerde ernst

Ondanks het feit dat respondenten aangeven dat zij vinden dat de prioriteit voor heling bij veel partijen te laag is, lopen we in Nederland in vergelijking met het buitenland voorop als het gaat om de aanpak van heling. In deze paragraaf gaan we in op de aanpak, de gevolgen en de gepercipieerde ernst.

StopHeling en het Digitaal Opkopers Register als blikvangers in de aanpak

Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft de afgelopen jaren – samen met partners – serieus werk gemaakt van de introductie van de website en app StopHeling en het Digitaal Opkopers Register (DOR). Binnen de app en website van StopHeling kunnen burgers en opkopers aan de hand van een serienummer controleren of een goed als verloren of gestolen geregistreerd staat. Is dit het geval, dan kan via StopHeling een melding bij de politie worden gedaan zodat deze actie kan ondernemen. Ook kunnen consumenten hun eigen goederen preventief registreren, wat bij diefstal de aangifte vergemakkelijkt en de kans op het terugvinden van het gestolen goed vergroot. De politie vult de database van StopHeling vanuit het BVI met de registraties van gestolen goederen. Op 1 mei 2016 telt de database 925.000 voornamelijk unieke goederen. Fietsen, communicatieapparatuur en computers vormen de top-3 van gestolen en geregistreerde goederen. Helaas is het niet mogelijk om een regionale verdeling van de producten in de database te geven. Ondanks het feit dat er alleen unieke goederen met een serienummer kunnen worden opgenomen in StopHeling, blijkt uit een aanvullende analyse (peildatum 18 januari 2016) dat 14 procent van de goederen in StopHeling niet-uniek is en dus geen serienummer heeft. Dit laat zien dat het periodiek onderhouden en opschonen van de database noodzakelijk is. De website en app van StopHeling worden veel gebruikt. De teller steeg van bijna 456.000 zoekvragen in 2014, naar bijna 670.000 in 2015 en staat in het eerste trimester van 2016 op ruim 283.000 (geëxtrapoleerd naar heel 2016 is dit bijna 850.000). Daarmee lijkt StopHeling te voorzien in de behoefte bij burgers en opkopers om een goed dat ze overwegen aan te schaffen te checken op betrouwbaarheid.

Opkopers van tweedehands goederen hebben al sinds 1880 een registratieplicht bij het opkopen van goederen (wat ze wanneer van wie kopen). Hiervoor is sinds 2011 ook een digitale variant ontwikkeld in de vorm van het DOR. Het DOR is gekoppeld aan de database van StopHeling, waardoor er automatisch kan worden nagegaan of een aangeboden uniek goed als gestolen te boek staat. Indien er een match is krijgt de politie daarvan automatisch een melding waarop ze kan reageren. Sinds de implementatie van het DOR in alle politie-eenheden in 2015, stijgt het aantal gemeenten met aangesloten opkopers snel. Op peildatum 1 mei 2016 gaat het om 265 aangesloten gemeenten en om 3.023 aangesloten opkopers. Om de stijging te illustreren: op 1 mei 2015 ging het om 190 gemeenten en 1.663 opkopers.

Andere maatregelen in binnen- en buitenland

Naast het DOR en StopHeling inventariseerden we in het onderzoek andere maatregelen gericht op heling. Gekoppeld aan het DOR zijn dat (1) een helpdesk voor ondernemers, (2) een geautomatiseerde tool om opkopers te laten voldoen aan hun wettelijke meldplicht bij de gemeente en die opkopers ook de mogelijkheid biedt

om op het DOR aan te sluiten, (3) de ontwikkeling van een opsporingsmodule en (4) het ontwikkelen van het DNA van een sieraad om niet-unieke goederen uniek te kunnen maken. Ook de mogelijkheid voor opkopers om via Service Organisatie Directe Aansprakelijkheidsstelling (SODA) (in)directe schade te verhalen op helers is noemenswaardig. Daarnaast zijn er lokaal en landelijk diverse campagnes geweest om het publiek en opkopers bewust te maken en te informeren over (de gevolgen van) heling en is er een webdossier ontwikkeld om goede voorbeelden te delen met de partijen die bij de aanpak van heling betrokken zijn. De technische, organisatorische en communicatieve maatregelen worden gestimuleerd en gefaciliteerd vanuit het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Naast voornoemde maatregelen die zich specifiek op heling richten, zijn er diverse maatregelen in beeld gebracht die zich in de eerste plaats op het voorkomen van diefstal richten. Deze kunnen immers ook een preventieve werking op heling kunnen hebben. Het betreft maatregelen die zich richten op het bewust maken van de burger, het traceerbaar of uniek maken van niet-unieke goederen en de inzet van lokmiddelen die zijn voorzien van GPS.

Tot slot is ook een inventarisatie gemaakt van maatregelen die gericht zijn op het tegengaan van heling in het buitenland. Als hier al maatregelen worden genomen, dan lijken deze op de in Nederland uitgevoerde maatregelen. Een uitzondering vormt een maatregel – die in onderzoek overigens geen directe daling van de criminaliteit liet zien – die interessant zou kunnen zijn voor implementatie in Nederland. Het betreft de *Market Reduction Approach* die in meerdere politie-eenheden in het Verenigd Koninkrijk is geïmplementeerd en die tot doel heeft om de handel in gestolen goederen te ontwrichten. Kern van de aanpak is het aanbrengen van een focus waarbinnen op basis van informatie over de (lokale) markt in gestolen goederen gerichte interventies worden ingezet.

Gevolgen van heling en gepercipieerde ernst

Wanneer het gaat om de gevolgen en gepercipieerde ernst van heling kan er een onderscheid gemaakt worden tussen burgers en het bedrijfsleven. Bij relatief veel burgers – waaronder helers – is de drempel om iets te kopen dat afkomstig is van diefstal laag. Gecombineerd met het feit dat er geen direct slachtoffer lijkt te zijn en het gegeven dat men de pakkans klein acht en de strafmaat laag inschat, kan worden gesteld dat burgers heling niet als een ernstig strafbaar feit beoordelen. Tegelijkertijd is het, gelet op het grote aantal diefstallen, evident dat deze goederen bij burgers en bedrijven gestolen worden. Het delict heling herbergt derhalve wel degelijk een vorm van slachtofferschap in zich. De vertegenwoordigers van verkoopsites op internet realiseren zich terdege dat er heling op het internet plaatsvindt, maar tot klachten van kopers leidt dit niet of nauwelijks. Er is vooral sprake van tevreden klanten op dit punt. Dat illustreert het voorgaande.

Op basis van de door ons geraadpleegde bronnen kan worden gesteld dat heling en daarmee samenhangende delicten als diefstal en inbraak tot directe en indirecte schade leiden voor bonafide ondernemers: zij lijden schade en moeten kosten maken om diefstal en/of heling te voorkomen en aan te pakken. Aan de andere kant profiteren malafide handelaren, waaronder ook handelaren in tweedehands goederen, op incidentele of structurele basis van het aanbod van en de vraag naar gestolen goederen. Als er voor de consument geen waarneembaar verschil qua uiterlijk is tussen 'eerlijke' en gestolen goederen die goedkoper worden aangeboden, kan dit deels verklaren waarom (ook malafide) handelaren kunnen en willen profiteren van de markt voor gestolen goederen.

In interviews wijzen experts erop dat heling niet alleen ondermijnd werkt voor de reguliere economie, maar ook op het snijvlak tussen de boven- en onderwereld zit. Sommige branches binnen de detailhandel (juweliers) maar ook de transportsector (ladingdiefstal) ondervinden veel nadelige gevolgen van heling. Daarentegen zijn er ook sectoren die baat hebben bij heling. Denk daarbij aan sectoren die fietsen, auto's, auto-onderdelen en elektronische apparatuur verkopen en die na diefstal en heling soms toch weer nieuw worden aangeschaft. In die zin houden diefstal en heling niet alleen een alternatieve (tweede) economie maar ook een deel van de reguliere economie draaiende.

Het anders *framen* van heling is volgens sommige respondenten een must om tot een geprioriteerde en sluitende aanpak te kunnen komen. Heling is een vorm van veelvoorkomende criminaliteit, maar omdat het slachtofferloos lijkt te zijn, is er te weinig aandacht voor en vinden heel veel burgers het normaal. Dit terwijl er sprake is van een faciliterend misdrijf waardoor ernstige vermogensmisdrijven (soms met geweld) vanuit de vraaggedachte gepleegd zullen blijven worden.

Werkzaamheid van de maatregelen

In deze paragraaf staan we stil bij de werkzaamheid van de sinds 2013 ingevoerde maatregelen: (de databases van) het DOR en StopHeling.

Matches tussen StopHeling en het DOR

Wanneer een opkoper een goed opkoopt en zijn aankoop in het DOR registreert, kan een match ontstaan wanneer het goed als gestolen in StopHeling staat geregistreerd. In de loop der jaren worden gestolen goederen steeds vaker digitaal in beeld gebracht waarna er een vervolgactie mogelijk is. Het aantal matches loopt van 4.149 in 2014, naar 11.560 in 2015 (een stijging van 179 procent) naar 4.486 matches in het eerste trimester van 2016. Dit aantal matches is ten opzichte van het jaarlijks aantal gestolen goederen laag. Dit kan vanzelfsprekend te maken hebben met het feit dat opkopers niet de enige binnenlandse afzetmarkt vormen,

serienummers verkeerd worden ingevoerd waardoor er geen match ontstaat of goederen naar het buitenland verdwijnen. Helaas is het nu technisch nog niet mogelijk om bij een match aan te geven welke vervolgactie met welk resultaat er door de politie is uitgevoerd. Ook kan (nog) niet inzichtelijk worden gemaakt hoeveel helingzaken er buiten StopHeling en het DOR om bij de politie zijn geregistreerd.

De afhandeling van helingzaken door het Openbaar Ministerie

Op basis van het DOR en StopHeling kunnen we helaas nog geen zicht geven op de afhandeling. We kunnen in het kader van de aanpak wel inzicht geven hoe het staat met de strafrechtelijke aanpak c.q. afhandeling van helingzaken. Op basis van analyses blijkt dat 27 procent van de bij de politie geregistreerde helingzaken bij het Openbaar Ministerie terecht komt. Uit de 9.651 geanalyseerde zaken uit de laatste vijf jaar blijkt dat in 44 procent van de zaken de verdachte(n) gedagvaard is of zijn. Indien een verdachte gedagvaard wordt, is het eindvonnis in meer dan driekwart van de gevallen een straf of maatregel. Ter aanvulling is het van belang om aan te geven dat een match ook tot een vervolging voor inbraak en/of diefstal kan leiden. De algehele pakkans voor vermogensdelicten gaat dan ook omhoog.

Neveneffecten van het DOR

Omdat het DOR nog niet landelijk is ingevoerd, kunnen goederen afkomstig van diefstal relatief gemakkelijk worden afgezet. Hierdoor kan een waterbedeffect ontstaan binnen of rondom gemeenten waar het DOR al wel is ingevoerd. Uit interviews komt bijvoorbeeld naar voren dat met name ervaren en calculerende criminelen (niet-verslaafde meer- en veelplegers) op de hoogte zijn van het bestaan van het DOR en hun goederen bij opkopers aanbieden die nog niet zijn aangesloten op het DOR (al dan niet in een andere gemeente). Bij dit laatste kan gedacht worden aan sociale netwerken in wijken of buurten, pop-up opkopers, online en offline (tweedehands) markten waar geen of beperkte controle is en criminele organisaties. In principe leidt de awareness bij ervaren criminelen ertoe dat nagenoeg alle goederen die zij stelen en verhandelen in andere circuits terecht komen.

Samenwerking tussen partijen en doen we wat we afspreken?

Tijdens de interviews met experts is naar voren gekomen dat er in de aanpak 'believers' zijn die zich zeer bewust zijn van de nadelige gevolgen van heling en zich hard maken voor de aanpak. Er zijn weinig belemmeringen in de informatie-uitwisseling, maar het blijkt heel lastig om het enthousiasme van en bewustzijn bij de 'believers' over te brengen op anderen en dit om te buigen in een aanpak. Voor politie en het OM heeft de opsporing van heling geen hoge prioriteit, gemeenten vinden het soms lastig om het DOR in te voeren en (klanten van) online marktplaatsen onder vinden feitelijk geen hinder van heling. Hierdoor is de bereidwilligheid om meer te

investeren in de aanpak van heling bij dergelijke partijen klein. Veel verzekeraars – die natuurlijk schade ondervinden – staan nog aan het begin van een aanpak van heling. De koppeling van heling aan de aanpak van High Impact Crimes lijkt zinvol en kansrijk en stimuleert het bewustzijn dat beiden met elkaar te maken hebben.

Dit laatste is van belang, want ondanks het feit dat de introductie van het DOR voorspoedig verloopt zijn er nog steeds veel gemeenten en politie-eenheden waar de aanpak van heling in het algemeen en de introductie van het DOR verbetering behoeft. Hoewel in de aanpak van heling wordt geïnvesteerd met het aanstellen van implementatieleiders en door het vrijmaken bij de politie van capaciteit om opkopers op het DOR aan te sluiten, stokt het in de opsporing van met name complexere helingzaken. Hier staat tegenover dat vooral het ministerie van Veiligheid en Justitie en een aantal zeer gedreven professionals binnen gemeenten en de politie wel werk maken van de aanpak van heling.

Werken de maatregelen?

De uitgangspunten van de rationele keuze- en gelegenheidstheorie kunnen aangrijpingspunten bieden voor de aanpak van heling, een kader bieden voor het beoordelen van (neven)effecten van het gevoerde beleid en behulpzaam zijn bij het in beeld brengen van relevante werkzame mechanismen. We maken daartoe een onderscheid naar mechanismen op microniveau (daderniveau), mesoniveau (het proces van heling) en macroniveau (de lokale/regionale/landelijke context). Op basis van de diverse onderzoeksactiviteiten komt naar voren dat de geïntroduceerde maatregelen op macroniveau – soms weliswaar met moeite – hun weg vinden. Dit is belangrijk want StopHeling en het DOR werken barrièreverhogend. En in het opwerpen van barrières c.q. het beperken van de mogelijkheden om te helen – via online en offline markten – is op microniveau nog winst te behalen. Het inzicht bij burgers en helers over de gepercipieerde pakkans en ernst (hoogte van de straf) van heling kan beter. Voorlichting over de ernst en impact van heling en maatregelen die genomen kunnen worden en het kiezen van de juiste toon en bewoording daarvan, zouden ertoe kunnen bijdragen dat in ieder geval bij de doorsnee burger meer weerstand ontstaat voor het kopen van gestolen goederen. Eerder is in een andere campagne een soortgelijk beoogd effect bewerkstelligd waar het ging om prostitutie (door dit te framen als mensenhandel).

Verder zou meer dan nu het geval is – op mesoniveau – nagegaan kunnen worden welke barrières kunnen worden opgeworpen om heling – van het startdelict tot het overdragen en verwerven van gestolen goederen, te bemoeilijken. Kennis over het proces van heling, de daarbij betrokken partijen en hun modus operandi (bijvoorbeeld over het type gestolen goederen dat wordt aangeboden) lijken hierin relevante werkzame mechanismen.

Op macroniveau lopen veel zaken goed, maar de prioriteit en capaciteit die lokaal, regionaal en landelijk aan heling gegeven worden, verdienen binnen verschillende organisaties (blijvende) aandacht. Gezamenlijke overleggen en afspraken, bijvoorbeeld ten aanzien van het invoeren van het DOR, het uitvoeren van controles door politie en gemeentelijke toezichthouders en het uitvoeren van concrete opsporingsactiviteiten lijken hierin niet alleen relevant maar ook noodzakelijk te zijn.

Kansen voor de aanpak

Vanuit de analyse van de werking van de maatregelen zijn er een aantal kansen als het gaat om het verbeteren van de aanpak die in de interviews met experts werden aangedragen. We refereerden eerder al aan de *Market Reduction Approach* uit het Verenigd Koninkrijk, die tot doel heeft om de handel in gestolen goederen te ontwrichten.

Een tweede kans voor de aanpak is om te zorgen dat het delict heling bij professionals beter onder de aandacht gebracht zou moeten worden. Het gaat enerzijds om het framen van heling als faciliterend voor vermogensmisdrijven – waaronder High Impact Crimes – en anderzijds als ondermijnend voor de reguliere economie. Gekoppeld hieraan zou heling lokaal en nationaal – ook binnen de opsporing – hoger op de agenda moeten komen. Belangrijk is dat heling als prioriteit is opgenomen in de Veiligheidsagenda 2015-2018.

Een kleine maar niet onbelangrijke derde kans voor de aanpak is een verbod op cash uitbetalen van verkopers van tweedehands goederen door juweliers, goudopkopers en metaalhandelaren en andere aanbieders van tweedehands goederen. Betalingen via overboeking werpen een drempel op om gestolen goederen aan te bieden omdat via gegevens van een rekeninghouder de aanbieder van het goed traceerbaar is.

Een vierde lijn betreft publieksvoorlichting die mensen aan het denken zet: 'heling als plofkip'. Ondanks de campagnes tot nu toe wordt heling door burgers heel vaak niet als ernstig ervaren (strafmaat) en wordt de link met diefstal en slachtofferschap nog onvoldoende gezien.

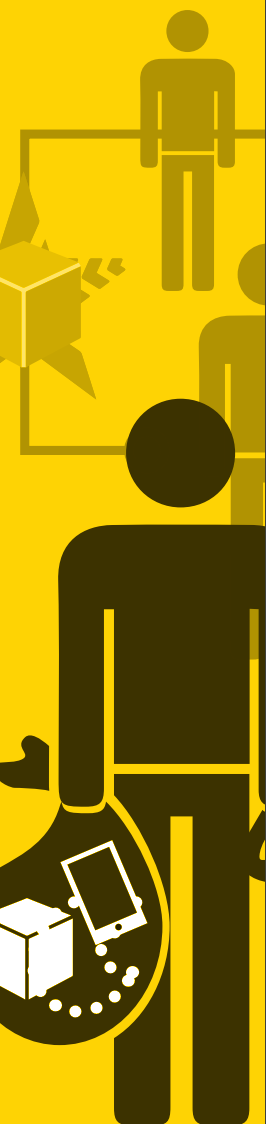
We hebben gezien dat naast de gemeenten ook nog niet alle opkopers van tweedehands goederen op het DOR zijn aangesloten. De Rotterdamse pilot waarbij opkopers via een geautomatiseerde tool kunnen voldoen aan hun wettelijke verplichte meldplicht bij de gemeente en die opkopers ook de mogelijkheid biedt om zich op het DOR aan te sluiten zou – gezien de goede ervaringen – een landelijk meldpunt moeten worden. Het zou daarbij helpen als de Kamer van Koophandel de bereidheid heeft en wil toont om nieuwe opkopers te wijzen op hun meldplicht en door te verwijzen naar dit meldpunt. Toezicht en handhaving moeten vervolgens

niet alleen plaatsvinden op de bij het DOR aangesloten ondernemers, maar ook (of misschien wel juist) bij hen die niet aangesloten zijn.

Een belangrijk element in de huidige aanpak van heling betreft het feit dat goederen uniek zijn, waardoor ze via een serienummer in databases als gestolen naar voren komen. Een laatste suggestie voor de aanpak is om dit registreren te vergemakkelijken voor de burger en de politie. De registratiediscipline is bij veel burgers laag en ook worden er bij het invoeren van serienummers fouten gemaakt. Dit proces zou zoveel mogelijk in een publiekprivate samenwerking geautomatiseerd of gestimuleerd moeten worden. Ook de methoden – zoals DNA van het sieraad – om bepaalde niet-unieke goederen uniek te maken zou ook voor andere branches doorontwikkeld moeten worden waarbij gebruikersvriendelijkheid bovenaan staat. Een gebruikersvriendelijk systeem zou uiteindelijk ook voor burgers en producenten van niet-unieke goederen beschikbaar moeten komen om dergelijke goederen uniek te maken.

Epiloog

Binnen het onderzoek is gebruikgemaakt van een grote hoeveelheid bronnen. Het onderzoek laat zien dat veel gestolen goederen in het helingcircuit belanden, maar dat dit grotendeels buiten het zicht van de overheid om gebeurt. Welke goederen geheeld worden, is net als in de reguliere economie afhankelijk van vraag en aanbod: de helingmarkt is daarmee een dynamische markt. Wel gaat het vaak om goederen die eenvoudig te verbergen en gemakkelijk te stelen en vervoeren zijn, en die tegen een redelijke prijs kunnen worden doorverkocht. De afzetmarkt voor stellers is divers. Zij kunnen dit online aanbieden op internet, maar ook bij malafide opkopers, reguliere handelsorganisaties en burgers zelf. De aanpak van heling krijgt de laatste jaren meer vorm, maar kent ook uitdagingen. Met name in complexere zaken krijgt heling bij de politie en het OM niet de prioriteit die het verdient. Daarnaast vinden gemeenten het soms lastig om het DOR in te voeren. Tot slot is ook van belang dat heling een slachtofferloos delict lijkt, waarbij de eindgebruikers van gestolen goederen feitelijk profijt hebben van de lagere prijs waartegen deze goederen worden aangeboden. Tegelijkertijd is vanzelfsprekend wel sprake van slachtofferschap: deze gestolen goederen zijn immers ontvreemd bij andere burgers of bij bedrijven. Ondanks de uitdagingen die de aanpak van heling kent, is Nederland vanuit internationaal perspectief gezien voortvarend bezig. Dit onderzoek biedt nieuwe aanpakpunten om deze aanpak verder vorm te geven.

www.beke.nl